

Bönhamn [Y 26]

Detta är en värdebeskrivning som ska förklara och förtydliga värdena inom riksintresset.

Id: Y 26

Namn: Bönhamn

Kommun: Kramfors

Socken: Nordingrå

Huvudsaklig karaktärstyp: Fiskeläge

Andra karaktärstyper: -

Utbredning och landskap: Riksintresset omfattar ett område med bebyggelse i Bönhamn, som ligger runt en havsvik innanför Bräcksandviken och ön Navarn. Bönhamn är omgärdat av högre berg och bebyggelsen ligger tätt koncentrerad runt viken och glesar ut sig upp över slänterna.

Dagens värdetext beslutad av RAÄ 1996:

Motivering:

F.d. säsongsfiskeläge som under århundranden spelat stor roll för Nordingrås näringsliv, med bofast befolkning sedan 1700-talet .

Uttryck för riksintresset:

Stora sjöbodar och båthus kring hamnen och ovanför liggande bostadshus. Kapell från 1600-talet.

Utdrag från RAÄ ordlista med landskaps- och miljötyper:

Fiskeläge: (huvudsakligen i Västsverige) Tätbebyggelse vid hamn vars befolkning i huvudsak livnär sig på fiske, med stugor, bodar och andra ekonomibyggnader, torkställningar, bryggor, kajer mm.

Riksintressets värden:

- Ett fiskeläge med karaktäristisk bebyggelse och bebyggelsemönster som ursprungligen har uppförts och använts av fiskare från Mellansverige, främst Gävle.
- En plats som har haft betydelse för traktens utveckling och som tidigt fick en bofast befolkning.

Bönhamn berättar om ett fiskeläge som ursprungligen byggdes för säsongsfiske under sommarhalvåret, med fiskare från framför allt Gävle, och som vidareutvecklades och växte till ett mindre samhälle för en bofast befolkning. Utmärkande för Bönhamn är att det är ett av de äldsta fiskelägena utmed Norrlandskusten och ett fiskeläge där människor tidigt bosatte sig.

Det gamla fiskelägets bebyggelsemönster beror på byggnadernas olika funktion och kopplingen till vattnet. Båthus och sjöbodarna var knutna till arbetet, fisket. Där förvarades utrustning och redskap och placeringen i strandkanten var därför viktig. Kokhusen och bostadshusen placerades högre upp på land. Kapellet uppe på höjden stod väl synligt från vattnet, med utsikt över fiskeläget och viken.

Så här syns riksintressets värden i landskapet:

Riksintresset omfattar en skyddad vik innanför ön Navarn. Platsens gynnande naturförutsättningar förklarar varför det ursprungliga fiskeläget uppstod just här. Karaktäristiskt är att det äldre fiskeläget med sin bebyggelse utgör kärnan och att senare bebyggelse har uppförts runt omkring och upp över sluttningarna som omger hamnviken.

Det ursprungliga fiskeläget

Sjöbodarna och båthusen är enkelt utformade och står tätt med gavlarna riktade mot vattnet, delvis på pålar och med mindre bryggor. Byggnaderna har ett relativt enhetligt uttryck, alla är relativt stora och målade i falurött. De smala öppningarna mellan dem skapar en visuell kontakt med vattnet när man rör sig i området. Bostadshuset däremot är mer oregelbundet placerade ovanför hamngatan, som fristående byggnader utan avgränsande staket. Förutom placeringen varierar byggnaderna i utformning och storlek. Samtidigt ger de ett enhetligt intryck, mycket på grund av färgsättning och äldre byggnadsskick.

Insprängda i bebyggelsen finns gistvallarna, de öppna markytorna med sina torkställningar för fiskenät. Gistvallarna är viktiga, trots att de inte längre används, eftersom de berättar om det äldre fisket och visar hur områdets gemensamma ytor har använts.

Kapellen är ett karaktäristiskt inslag i fjärrfiskelägena utmed Norrlandskusten. Det var Gävlefiskarna som ursprungligen uppförde dem och de användes som både förrådsutrymme vintertid och gudstjänstlokal sommartid. Kapellet i Bönhamn, som i dag står omgärdat av ett staket, ligger en bit upp i sluttningen ovanför hamnviken. Denna placering på en höjd återkommer i många av fiskelägena. Därifrån har man uppsikt över viken, samtidigt som kapellbyggnaden blir ett landmärke för dem som närmar sig fiskeläget från vattnet.

En bofast befolkning

Den bebyggelse som har tillkommit i takt med att människor har bosatt sig i Bönhamn har följt det äldre bebyggelsemönstret med oregelbunden placering. Husen står glest och bebyggelsen klättrar uppför sluttningarna ovanför hamnviken. Husen är något större än den äldre bostadsbebyggelsen och har mer ljusa färger, vilket gör att det tydligt går att avläsa Bönhamns olika utvecklingskedan. Samtidigt gör placeringen av den modernare bebyggelsen att man upplever den som sammanhållen med det äldre fiskeläget.

Fiskeläget i dagens landskap

För att det fortsatt ska kunna gå att avläsa riksintressets värden är det viktigt att värna om den övergripande strukturen med tätheten kring vattnet, bostadshusens glesa och oregelbundna placering ovanför hamngatan och uppför sluttningarna samt de öppna ytorna för gistvallarna.

Användningen av byggnaderna i Bönhamn har förändrats sedan de uppfördes. Framför allt gäller det sjöbodarna och båthusen, som i dag främst används som fritidsboende. Bebyggelsen har genomgått olika yttre förändringar, till exempel byte av taktäckningsmaterial, insättning av fler fönster eller nya typer av fönster, mindre förstukvistar och ändrad färgsättning.

Det har även blivit en viss förtätning i form av nya enskilda byggnader. De flesta följer det äldre bebyggelsemönstret och har uppförts med en oregelbundenhet i anslutning till den befintliga bebyggelsen. Undantaget är en relativt låg men utdragen byggnad på en avsats på berget ovanför fiskeläget på norra sidan. Den bryter mera mot det äldre bebyggelsemönstret.

© Länsstyrelsen, Lantmäteriet, NVDB, ESRI Inc, RAÄ, SGU, Sjöfartsverket, SMHI, SVO, SCB, SJV, FM, Bergsstaten, SLU

Skala 1:3781